



Przełamywanie barier

Osoby z niepełnosprawnościami i ich prawo
do głosowania w wyborach do Parlamentu
Europejskiego

Sprawozdawca: Krzysztof Pater



Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny



WPROWADZENIE

Zapewnienie prawa do głosowania osobom z niepełnosprawnościami

Każdy dorosły Europejczyk, także z niepełnosprawnościami, ma prawo do głosowania w wyborach krajowych i w wyborach do Parlamentu Europejskiego (PE). Prawo to wynika z wielu wiążących dokumentów prawnych, w tym z Powszechnej deklaracji praw człowieka, Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych oraz z Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.

Niestety w UE wiele osób z niepełnosprawnościami nie może w pełni korzystać z prawa do głosowania. Sprawozdawca Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (EKES-u) Krzysztof Pater szacuje, że **około 800 tys. obywateli UE w 16 krajach UE jest pozbawionych przez krajowe przepisy prawa do głosowania w wyborach do PE z powodu niepełnosprawności lub problemów w zakresie zdrowia psychicznego.**

Te osoby i miliony innych obywateli nie mogą zagłosować z różnych powodów. Na przykład wiele osób z niepełnosprawnościami ma na podstawie miejsca zamieszkania przydzielony określony lokal wyborczy, który jednak nie jest dostosowany do ich potrzeb. Duża grupa tych osób zmieniałaby lokal wyborczy, gdyby istniała taka możliwość. Tymczasem 12 państw UE nie dopuszcza zmiany lokalu wyborczego bez zmiany miejsca zamieszkania.

Brak wyboru

Wiele osób z niepełnosprawnościami ma ograniczone możliwości samodzielnego poruszania się. Tymczasem osiem państw UE nie zapewnia żadnych rozwiązań alternatywnych do głosowania w lokalu wyborczym, takich jak głosowanie korespondencyjne, elektroniczne czy głosowanie do przenośnej urny.

W 18 krajach wyborca niewidomy nie ma możliwości samodzielnego głosowania – może jedynie powierzyć oddanie głosu osobie, która mu towarzyszy.

Kilka krajów UE dopuszcza głosowanie przez pełnomocnika, co oznacza, że osoba z niepełnosprawnością zezwala innej osobie na oddanie głosu w swoim imieniu. Z definicji jednak głosowanie przez pełnomocnika nie umożliwia osobom z niepełnosprawnością samodzielnego korzystania z prawa do głosowania. Nie jest to więc właściwa alternatywa.

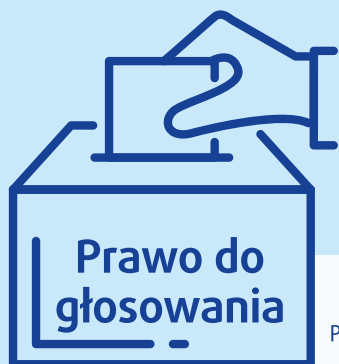
Do głosowania zniechęca też brak przystępnych informacji. Dla osób z niepełnosprawnościami powodem

do rezygnacji może być nieznajomość zasad postępowania obowiązujących w lokalu wyborczym lub przeszkody fizyczne, jakie mogą tam napotkać.

W raporcie EKES stwierdza, że gdyby wdrożone zostały najlepsze praktyki ze wszystkich państw, każdy obywatel UE będący osobą z niepełnosprawnością miałby pełną możliwość głosowania w najdogodniejszej dla siebie formie.

EKES sugeruje, że obecne prawodawstwo UE dotyczące wyborów do Parlamentu Europejskiego powinno zostać tak zmienione, by zawrzeć w nim gwarancje umożliwiające głosowanie osobom z niepełnosprawnościami.

Pełny raport dostępny jest na stronie internetowej EKES-u. Przedstawiono w nim wyczerpująco aktualny stan, w którym prawo do głosowania jest w Europie w przypadku osób z niepełnosprawnościami chronione jedynie częściowo. Niniejsza broszura podsumowuje wnioski z tego raportu.



POWSZECHNA DEKLARACJA
PRAW CZŁOWIEKA

KARTA PRAW PODSTAWOWYCH
UNII EUROPEJSKIEJ

KONWENCJA ONZ O PRAWACH
OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

NIEKTÓRE NAJLEPSZE ROZWIĄZANIA

Każde państwo UE ma na swoim koncie postępy w rozszerzaniu możliwości głosowania dla osób z niepełnosprawnościami.



AUSTRIA

W Austrii każda gmina i każda dzielnica Wiednia ma zapewnić przynajmniej jeden lokal wyborczy dostosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.



BELGIA

W Belgii osoby z niepełnosprawnościami mogą skorzystać ze specjalnie dostosowanej kabiny do głosowania, umieszczonej w łatwo dostępnym miejscu. Taka kabina może znajdować się nawet na zewnątrz lokalu wyborczego.



BUŁGARIA

Centralna Komisja Wyborcza w Bułgarii publikuje na swej stronie internetowej film pokazujący procedury głosowania, adresowany do osób z niepełnosprawnościami. Film jest także tłumaczony na język migowy.



CHORWACJA

Wyborcy w Chorwacji mogą uzyskać zaświadczenie uprawniające do głosowania w każdym lokalu wyborczym. To umożliwia osobom z niepełnosprawnościami wybranie takiego lokalu, w którym w razie potrzeby udzielana jest pomoc.



CYPR

Na Cyprze ustalono, że maksymalny rozmiar karty do głosowania ma wynosić 16x70 cm, aby ułatwić jej wypełnienie.



CZECHY

W Czechach ogólną broszurę informacyjną przygotowuje się w różnych formach, według potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.



DANIA

W Danii wprowadzono szeroki przedział czasowy dla wcześniejszego głosowania – każdy może zagłosować w wyznaczonym lokalu wyborczym w terminie od trzech tygodni do dwóch dni przed datą wyborów. Opcja wczesnego głosowania jest szczególnie przydatna dla osób z niepełnosprawnościami, które często muszą zawnoczyć odpowiednio przygotowania, by móc zagłosować.



ESTONIA

W Estonii wszyscy obywatele mogą głosować elektronicznie.



FINLANDIA

W Finlandii Ministerstwo Sprawiedliwości pokrywa koszty publikacji wyborczej ulotki informacyjnej w alfabecie Braille'a.



FRANCJA

Francja jest jednym z kilku krajów, które dopuszczają sytuację, kiedy osoby niegłosujące, np. dzieci, pomagają zagłosować osobie z niepełnosprawnością.



GRECJA

W Grecji głosowanie jest obowiązkowe dla wszystkich obywateli. Jednak ponieważ dla osób z niepełnosprawnościami dopełnienie tego obowiązku może być źródłem stresu, władze greckie są bardzo elastyczne w egzekwowaniu tych przepisów.



HISZPANIA

W Hiszpanii osoba z niepełnosprawnością, która nie może udać się do urzędu pocztowego, by złożyć wniosek o głosowanie korespondencyjne, może zwrócić się do notariusza, który bezpłatnie wyda pełnomocnictwo, tak aby osoba wskazana przez tego wyborcę mogła dopełnić formalności dla głosowania korespondencyjnego.



HOLANDIA

W Holandii wyborcy mogą skorzystać ze szkła powiększającego udostępnianego w każdym lokalu wyborczym.



IRLANDIA

W Irlandii wyborcy przebywający w placówkach długoterminowej opieki mogą złożyć wniosek o wpisanie ich na listę specjalnych wyborców. Jeżeli wniosek zostanie przyjęty, wyznaczeni urzędnicy przychodzą do każdego takiego wyborcy z osobną, aby odebrać jego głos.



LITWA

Na Litwie Centralna Komisja Wyborcza opracowuje mapę internetową z lokalami wyborczymi najlepiej dostosowanymi do potrzeb wyborców o ograniczonej możliwości poruszania się.



ŁOTWA

Na Łotwie, podobnie jak w dziesięciu innych państwach UE, w żadnych okolicznościach nie można pozbawić wyborcy prawa do głosowania.



LUKSEMBURG

W Luksemburgu wyborca może nawet wyznaczyć członka komisji wyborczej na swojego asystenta.



MALTA

Na Malcie wszystkie lokale wyborcze muszą być wyposażone w odtwarzacze audio i szablony w alfabecie Braille'a z wykazem kandydatów i partii, które są na karcie do głosowania.



NIEMCZY

W Niemczech osoby niewidome mogą zamówić wzór karty wyborczej wraz z płytą CD z instrukcjami dotyczącymi wzoru oraz oficjalne informacje na temat wyborów w alfabecie Braille'a.



POLSKA

W Polsce w szpitalach i placówkach opieki długoterminowej, w których przebywa co najmniej 15 osób, organizuje się tzw. zamknięte lokale wyborcze.



PORTUGALIA

W Portugalii głos uznaje się wtedy, gdy jednoznacznie wskazuje on intencję wyborcy, nawet jeśli postawiony przez wyborcę znak wychodzi poza linie kratki.



RUMUNIA

W Rumunii wyborca może postawić znak przy nazwisku kandydata za pomocą stempla otrzymanego od komisji wyborczej.



SŁOWACJA

Na Słowacji stali opiekunowie osób z niepełnosprawnościami mogą też sami oddać swój głos do dostarczonej przenośnej urny.



SŁOWENIA

W Słowenii przed każdymi wyborami właściwe ministerstwa wysyłają do szpitali i placówek opieki długoterminowej informacje o tym, w jaki sposób osoby tam przebywające mogą skorzystać z prawa do głosowania.



SZWECJA

W Szwecji wyborca, nawet jeśli otrzymał kartę do głosowania korespondencyjnego, może mimo to zmienić zdanie i zanieść tę kartę osobiście do urny wyborczej w dniu wyborów w swoim lokalu wyborczym.



WĘGRY

Na Węgrzech osoba z niepełnosprawnością może do dwóch dni przed wyborami zwrócić się o wskazanie specjalnie dostosowanego lokalu wyborczego.



WŁOSZHY

We Włoszech władze lokalne zapewniają osobom o ograniczonej możliwości poruszania się transport do odpowiednich lokali wyborczych.

Pomimo tych postępów w poszczególnych krajach UE pozostaje wiele do zrobienia, aby wszyscy obywatele UE, w tym osoby z niepełnosprawnościami, mieli możliwość głosowania.

PRAWNE I TECHNICZNE PRZESZKODY W GŁOSOWANIU

Aby chronić interesy obywateli z niepełnosprawnością intelektualną lub problemami zdrowia psychicznego, państwa UE wprowadziły różne rodzaje opieki prawnej w zależności od zdolności tych osób do dokonywania czynności prawnych.

Na przykład w przypadku całkowitego ubezwłasnowolnienia opiekunowie podejmują prawie wszystkie decyzje dotyczące podopiecznego, zaś ubezwłasnowolnienie częściowe obejmuje tylko pewien indywidualnie określany zakres decyzji.

System prawny dziewięciu krajów UE automatycznie pozbawia prawa do głosowania osoby całkowicie ubezwłasnowolnione, a w siedmiu krajach prawo to odbiera się na podstawie indywidualnej oceny sądu. W 11 państwach UE nikogo w żadnych okolicznościach nie można pozbawić prawa do głosowania. Liczba osób z niepełnosprawnościami, które nie mogą głosować, jest bardzo zróżnicowana w zależności od kraju.

W Portugalii około 100 osób z niepełnosprawnościami nie może korzystać z prawa do głosowania, podczas gdy w innych krajach liczba ta może sięgać nawet 300 tys. osób.

W ostatnich latach państwa UE zaczęły odchodzić od automatycznego odbierania prawa do głosowania. Zamiast tego krajowe systemy prawne częściej ograniczają te prawa w pojedynczych przypadkach na podstawie indywidualnej decyzji sądu. Niektóre kraje zniosły wszelkie ograniczenia w tym zakresie.

W raporcie zaproponowano, by Parlament Europejski i inne instytucje UE zachęcały do szybszych zmian w systemach prawnych państw członkowskich, tak aby znieść wszelkie prawne ograniczenia dla głosowania przez osoby z niepełnosprawnościami.



Techniczne przeszkody dla korzystania z prawa do głosowania

Władze publiczne mają obowiązek informowania osób z niepełnosprawnościami o wyborach w formie dostosowanej do ich potrzeb. Często jednak przepisy krajowe nie wymagają jednoznacznie udzielania takich informacji.

Informacje te obejmują datę wyborów, podstawowe zasady, formy głosowania i szczegóły dotyczące specjalnych procedur, istotne dla osób z niepełnosprawnościami. Władze muszą również dopilnować, aby informacje uwzględniały różne rodzaje niepełnosprawności, np. potrzeby osób niewidomych, słabowidzących i głuchych.

W raporcie zauważono, że władze publiczne powinny współpracować z organizacjami reprezentującymi osoby

z niepełnosprawnościami, aby zapewnić jak największą skuteczność przekazu. Przykładowo, nie powinno nastręczać problemów zlokalizowanie lokalu wyborczego wyposażonego w sprzęt dostosowany do potrzeb osób z daną niepełnosprawnością.

Media publiczne i internet nie powinny być jedynym kanałem przekazywania informacji o wyborach osobom z niepełnosprawnościami. Zamiast tego, jak zalecono w raporcie, władze publiczne muszą przekazywać informacje w sposób dostosowany do różnych rodzajów niepełnosprawności. Często informacje obrazkowe są skutecznym sposobem informowania osób z niepełnosprawnością intelektualną, nawet jeśli państwa UE rzadko stosują tę metodę.



W lokalu wyborczym

Najbardziej podstawową formą udziału w wyborach jest głosowanie w lokalu wyborczym. Jednak zdecydowana większość lokali wyborczych w UE nie jest w pełni dostosowana do potrzeb osób z różnego rodzaju niepełnościami.

Choć 11 państw UE deklaruje, że wszystkie lokale wyborcze muszą być dostosowane do potrzeb osób z niepełnościami, przy bliższej analizie okazuje się, że tę dostępność pojmuje się jedynie jako brak barier architektonicznych dla osób na wózkach inwalidzkich. Tak wąska definicja pomija szereg kwestii, takich jak choćby potrzeby osób niewidomych.

Ponieważ nie sposób szybko dostosować wszystkich lokali wyborczych, na razie najlepszym rozwiązaniem jest umożliwienie wyborcy z niepełnościami zmiany lokalu

wyborczego, jeśli lokal ten jest wyznaczany według miejsca zamieszkania. Przy czym, jak zaznaczono w raporcie, procedura administracyjna dotycząca takiej zmiany powinna być prosta i szybka.

Każdy wyborca z niepełnościami powinien mieć także możliwość swobodnego wskazania osoby, która będzie mu pomagała w lokalu wyborczym. Wiele państw określa warunki wyboru takich asystentów, co wydaje się nieuzasadnione.

Inne skuteczne rozwiązania polegają m.in. na wywieszaniu oficjalnych ogłoszeń i kopii kart wyborczych w odpowiednich rozmiarach i na wysokości umożliwiającej łatwe odczytanie, udostępnianiu osobom niewidomym informacji w alfabecie Braille'a, możliwości skorzystania online z pomocy tłumacza języka migowego.



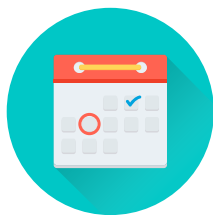
Karta do głosowania

To procedura oddawania głosu często decyduje o tym, czy osoby z niepełnosprawnościami mogą głosować samodzielnie. Często bywa tak, że układ karty do głosowania i wymagany sposób głosowania stają się barierą nie do pokonania. Wówczas wyborca musi ujawnić swój wybór innej osobie, aby ta zaznaczyła go na karcie do głosowania, co narusza zasadę tajności głosowania.

Ponadto wymóg wpisania imienia i nazwiska kandydata lub jego numeru rejestracyjnego bądź zakreślenie kółka wokół wybranej opcji stanowi główną przeszkodę dla wyborców o ograniczonej sprawności manualnej.

Najdogodniejszym rozwiązaniem jest umożliwienie wyborcom dokonania wyboru poprzez zaznaczenie znaku „x” lub podobnego w odpowiednio dużej kratce. Dla osób niewidomych, słabowidzących lub mających trudności w precyzyjnym posługiwaniu się długopisem bardzo dobrym rozwiązaniem są specjalne nakładki na karty wyborcze, oznakowane zarówno alfabetem Braille’a, jak i łatwym do odczytania tekstem.

Jeśli wyborca z niepełnosprawnościami musi wybrać kartę z nazwą partii politycznej z pakietu kart, czcionka na tych kartach musi być odpowiednio duża a wszystkie karty należy także wydrukować w alfabecie Braille’a.



Wcześniejsze głosowanie

Dziesięć państw członkowskich zapewnia przynajmniej niektórym grupom wyborców możliwość wcześniejszego głosowania w wyznaczonym lokalu. Lokale te umieszcza się w obiektach dostosowanych do potrzeb osób z ograniczonymi możliwościami samodzielnego poruszania się.

W większości państw procedura wcześnieego głosowania nie wymaga od wyborcy żadnych czynności administracyjnych, wystarczy przyjść do lokalu wyborczego w godzinach jego otwarcia. Niektóre kraje wymagają jednak wcześniejszego zarejestrowania się.

Wczesne głosowanie to skuteczne rozwiązanie pomagające osobom z niepełnosprawnościami uczestniczyć w wyborach. Daje ono też władzom lokalnym więcej czasu na zorganizowanie im transportu do lokalu wyborczego.

W placówkach długoterminowej opieki łatwiej takie głosowanie zorganizować w dzień roboczy, ponieważ wtedy zwykle obsada pracowników jest większa niż w niedzielę, tradycyjny dzień wyborów w większości krajów.

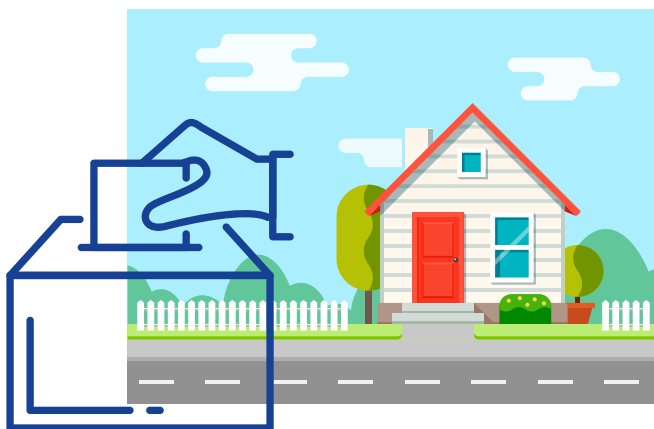


Głosowanie korespondencyjne

W niektórych państwach UE wyborcy mieszkający w kraju głosowania mogą wcześniej uzyskać kartę do głosowania, osobiście ją wypełnić, a następnie przesłać pocztą komisji wyborczej.

Głosowanie korespondencyjne znacznie ułatwia głosowanie wielu osobom z niepełnosprawnościami. Przystępność tego rozwiązania zależy jednak m.in. od prostoty procedur rejestracji i braku opłat.

Wyborcy z niepełnosprawnościami, którzy zgłaszają chęć zagłosowania korespondencyjnie, powinni otrzymać nie tylko kartę do głosowania, ale również instrukcję dostosowaną do ich rodzaju niepełnosprawności. Na przykład osoby niewidome i słabowidzące powinny otrzymywać specjalne nakładki w alfabecie Braille'a lub płyty CD z instrukcjami.



Głosowanie do przenośnej urny wyborczej

Przenośna urna wyborcza skutecznie umożliwia głosowanie osobom z niepełnosprawnościami. W 17 krajach UE dopuszcza się oddanie głosu do przenośnej urny albo do specjalnej koperty dostarczanej do miejsca zamieszkania wyborcy.

Wyborcy mogą korzystać z tego typu głosowania, jeżeli ich niepełnosprawność lub stan zdrowia uniemożliwiają im dotarcie do lokalu wyborczego. Takie głosowanie sprawdza się też w szpitalach lub placówkach opieki długoterminowej.

Niemniej dla osób chorych lub osób z poważnymi niepełnosprawnościami wielogodzinne czekanie na przyjazd komisji z urną wyborczą może być bardzo uciążliwe, a zatem przedział czasowy, w którym ma być dostarczona urna, powinien być krótki.

Ponadto, do czasu poprawy dostępności lokali wyborczych, organy wyborcze powinny rozważyć umieszczenie niewielkiej urny na zewnątrz lokalu lub przed lokalem wyborczym z myślą o wyborcach o ograniczonej sprawności ruchowej.



Głosowanie przez pełnomocnika

Potocznie nazywane przekazaniem prawa głosu, głosowanie przez pełnomocnika ma miejsce wtedy, gdy wyborca upoważnia inną osobę do zagłosowania w jego imieniu w lokalu wyborczym. Tylko cztery państwa Unii oferują takie rozwiązanie.

Głosowanie przez pełnomocnika można traktować tylko jako rozwiązanie uzupełniające dla osób z niepełnosprawnościami, którym trudno jest zagłosować samodzielnie. Nie może jednak być ono pretekstem do zaniechania wysiłków na rzecz umożliwienia wszystkim wyborcom autentycznego i bezpośredniego udziału w wyborach.

Władze muszą zwracać szczególną uwagę na to, jak przekazuje się uprawnienia do głosowania, aby nie dopuścić do nieprawidłowości w procesie wyborczym. Jak stwierdzono w raporcie, jednym z rozwiązań jest ograniczenie liczby pełnomocnictw, które może otrzymać jedna osoba.



Głosowanie elektroniczne

Wszyscy obywatele Estonii mogą głosować elektronicznie, co jest najwygodniejszym rozwiązaniem dla wielu Estończyków z niepełnosprawnościami. Jednak tam system ten jest elementem kompleksowej koncepcji komunikacji elektronicznej pomiędzy obywatelami a organami państwa.

Wprowadzanie go gdzie indziej tylko dla celów wyborczych nie ma sensu. Pomijając obawy związane z bezpieczeństwem, władze innych krajów UE musiałyby dokonać znacznych nakładów w podnoszenie świadomości na temat tej metody głosowania oraz przekazać odpowiednie i dostosowane informacje osobom z różnymi niepełnosprawnościami.



Obowiązek głosowania

W trzech krajach UE głosowanie jest obowiązkowe. Jeżeli ich obywatele, którzy są osobami z niepełnosprawnościami, nie są w stanie zagłosować z powodu braku dostosowań, perspektywa sankcji za niedopełnienie obowiązku wyborczego może narażać ich na duży stres.

Państwa te powinny zapewnić rozwiązania umożliwiające wszystkim osobom z niepełnosprawnościami udział w wyborach.



Głosowanie w innym kraju UE

Wszyscy obywatele UE, mieszkający w innym państwie członkowskim niż ich kraj pochodzenia, są uprawnieni do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Muszą oni jednak zarejestrować się przed głosowaniem.

Dla wielu osób z niepełnosprawnościami rejestracja osobiście w urzędzie może być niemożliwa albo bardzo

uciążliwa. Dlatego należy wdrażać i stale rozszerzać inne sposoby rejestracji, dostosowane do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Rejestracja wyborców powinna mieć miejsce tylko raz, bez konieczności powtarzania jej w kolejnych wyborach. Należy ponadto ujednolicić w całej UE terminy zgłaszania zamiaru głosowania, gdyż obecnie może to być od 90 do 5 dni przed datą wyborów.



Głosowanie w instytucjach opieki długoterminowej oraz w szpitalach

Zmiany demograficzne i proces starzenia się społeczeństw sprawiają, że wzrasta liczba osób przebywających w całodobowych instytucjach opieki lub w szpitalach na długotrwałym leczeniu. Mimo to w prawie jednej trzeciej krajów UE mieszkańcy i pacjenci takich instytucji nie mają szans na udział w wyborach.

W innych krajach UE, choć teoretycznie głosowanie w tych ośrodkach byłoby możliwe, to w praktyce wymaga dużego wsparcia ze strony rodziny. Tylko siedem państw Unii organizuje dla tych wyborców specjalne lokale wyborcze.

Organy krajowe powinny szczególnie zadbać o umożliwienie tym osobom udziału w głosowaniu. Jeżeli w danej placówce przebywa od 50 do 100 osób,

najlepszym rozwiązaniem jest utworzenie tzw. zamkniętego lokalu wyborczego. W przypadku mniejszej liczby osób mobilna komisja wyborcza może dostarczyć przenośną urnę do głosowania. W raporcie wyraźnie podkreślono, że osoby leżące w łóżkach zawsze powinny mieć możliwość głosowania do przenośnej urny.

Pomiędzy pacjentami a personelem tworzy się nierzadko relacja o dużym poziomie zależności, a to stwarza ryzyko, że decyzja wyborcy może nie być całkowicie autonomiczna. Komisje wyborcze powinny zatem skupić się na umożliwieniu wyborcom samodzielnego głosowania.

PEŁNE PRAWO DO GŁOSOWANIA DLA WSZYSTKICH

Celem streszczonego tu raportu EKES-u nie było krytykowanie państw UE. Zdaniem Krzysztofa Patera, sprawozdawcy EKES-u, zamiarem było raczej zachęcenie organów krajowych do zastanowienia się nad tym, jak obywatelom będącym w najtrudniejszej sytuacji można zagwarantować pełne poszanowanie ich praw politycznych.

Raport nie zawiera również pełnego zestawu rozwiązań, które państwa członkowskie mogą przyjąć. Nakreślono w nim całość problemu i przedstawiono wiele możliwych rozwiązań, które kraje UE mogą wybrać, rozwinąć i wdrożyć zgodnie ze swymi tradycjami wyborczymi.

Osoby z niepełnosprawnościami powinny móc nie tylko w pełni korzystać z prawa do głosowania, ale również móc głosować w sposób jak najdogodniejszy. Parlament Europejski powinien wskazać drogę, opracowując przepisy, które urzeczywistnią to prawo.

Pełny raport EKES-u w sprawie *rzeczywistych praw osób z niepełnosprawnościami do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego* we wszystkich 24 językach urzędowych UE można znaleźć tutaj: www.eesc.europa.eu/the-real-right-of-persons-with-disabilities-to-vote-in-EP-elections

INNE ŹRÓDŁA

Strona internetowa EKES-u
www.eesc.europa.eu

**Strona internetowa
przewodniczącego EKES-u**
www.eesc.europa.eu/president



www.eesc.europa.eu/facebook



www.eesc.europa.eu/twitter



www.eesc.europa.eu/youtube



www.linkedin.com/company/european-economic-and-social-committee



Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Dział odpowiedzialny za publikację: Dział Wizyt i Publikacji
EESC-2019-21-PL

www.eesc.europa.eu



© Unia Europejska, 2019

Powielanie materiałów dozwolone pod warunkiem podania źródła.

W celu wykorzystania lub reprodukcji zdjęć / ilustracji, należy uzyskać pozwolenie bezpośrednio od posiadacza/posiadaczki praw autorskich:

str.1 & str.2 - © Shutterstock.com/tsvetina_ivanova
str. 5 - © Shutterstock.com/mayrum & © Shutterstock.com/Astrovector
str. 6-10 - © Shutterstock
str. 12 - © Shutterstock.com/mayrum & © Shutterstock.com/Studio_G
str. 13 - © Shutterstock.com/Maanas
str. 15 - © Shutterstock.com/Pro Symbols & © Shutterstock.com/Astrovector
str. 16 - © Shutterstock.com/mayrum & © Shutterstock.com/Enmaler
str. 17 - © Shutterstock.com/hvostik
str. 18 - © Shutterstock.com/YummyBuum
str. 19 - © Shutterstock.com/Artram
str. 20 - © Shutterstock.com/illpos
str. 21 - © Shutterstock.com/Sapann Design



Print:
QE-03-19-084-PL-C
ISBN 978-92-830-4386-7
doi:10.2864/05455

Online:
QE-03-19-084-PL-N
ISBN 978-92-830-4383-6
doi:10.2864/12468

PL